

Історія створення кафедри

Кафедра ботаніки, екології та методики навчання біології створена шляхом об'єднання кафедри ботаніки та методики навчання біології та кафедри екології та охорони довкілля, що веде свою історію з листопада 1937 року.

Одним із перших її завідувачів був Федір Каленикович Курінний (1935-1938 рр). Він закінчив Полтавський педінститут (нині університет) та розпочав працювати на кафедрі спочатку лаборантом, згодом її викладачем, а зрештою і завідувачем. Уже в студентські роки його залучав до наукової роботи професор М.Ф. Ніколаєв. Федір Каленикович очолив на той час велику наукову роботу по вивченню флори Полтавської області, про що свідчать багаточисленні друковані праці. Примірники його робіт зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї, а також у музеї Полтавського педуніверситету. Ці роботи можуть бути корисними для кожного біолога, бо містять детальний опис рослинного світу Полтавщини і дають можливість простежити його еволюцію. Не можна без хвилювань і захоплення читати ботанічні праці вченого про колекцію рослин, зібраних на агробіостанції з 1927 по 1929 рр та про те, як вона створювалася. Уже в ті часи колекція поповнювалася рослинами та насінним матеріалом із Нікітського ботанічного саду (м. Ялта), Головного ботанічного Саду (м. Санкт-Петербург), Тульської акліматизаційної станції (м. Тула), Ульяновського державного розплідника (м. Ульяновськ) та багатьох інших міст України та всього СРСР.

Із 1938 по 1941 та з 1944 по 1963 рр. кафедру очолює відомий вчений-міколог, знаний за межами України, професор, доктор біологічних наук Павло Євграфович Сосін. Викладаючи ботаніку в довоєнні роки, він досліджував гриби різних областей України та суміжних територій. На той час ще не існувало аспірантури та докторантури, тому вчений працював самостійно, наполегливо, переборюючи труднощі наукової роботи. Незважаючи на важкий час післявоєнних років, захистив у 1946 р. кандидатську дисертацію при Київському університеті, ця подія була надзвичайною. У наступні роки вчений продовжував наукову роботу, вивчаючи флору грибів гастероміцетів України та інших республік СРСР. У цей час він активно займався навчальною роботою, виховною роботою. У тяжкі повоєнні роки П.Є. Сосін брав активну участь у відновленні роботи рідного закладу, допомагав декану природничого факультету А.П. Каришину. Разом із студентами відбудував спалений будинок інституту, обладнував аудиторії та кабінети. Багато сил віддав створенню ботанічного саду, знищеного німцями.

У 1944 р. на кафедру приходять Д.С. Івашин, який працює на посаді викладача і завідувача ботанічного саду до 1950 р. Під час польових практик, екскурсій, чисельних самостійних виїздів він цілеспрямовано займався вивченням конкретних груп рослин, особливо лікарських. Цей період у його житті став початком систематичного детального дослідження лікарської

флори України, які завершилися 1964 р. захистом кандидатської дисертації «Дикорослі лікарські рослини річкових долин Лівобережного Лісостепу України». У цей час виходить із друку основна праця його життя «Дикорослі лікарські рослини України».

До 1948 року кафедра не мала власних кваліфікованих викладачів із усіх дисциплін. Лекції часто читалися за сумісництвом викладачами сільськогосподарського інституту та науково-дослідною станцією кормових рослин. Тому П.Є. Сосін активно працював і в цьому напрямку залучаючи до роботи на кафедрі найбільш досвідчених фахівців. У цей період він почав активно працювати над докторською дисертацією при інституті ботаніки АН УРСР ім. В.Л. Комарова. Його науковим консультантом став видатний вчений В.П. Савич, як міколог, він активно працював із такими відомими ботаніками як В.П. Васильковим, Л.В. Васильєвою та ін., зарекомендувавши себе науковцем високого рангу. Глибоко дослідивши морфологію, анатомію, біоекологію, філогенію та еволюцію гастероміцетів, у 1952 р. захистив докторську дисертацію «Гастероміцети Української РСР».

Флористичний напрямок діяльності кафедри продовжив учень П.Є. Сосіна – Ростислав Васильович Ганжа, який працював із 1951р. асистентом кафедри після закінчення рідного вузу. Вивчаючи гриби, він у 1963р. захистив кандидатську дисертацію «До флори грибів порядку Agaricales долини р. Ворскла на Полтавщині» і працював доцентом кафедри аж до виходу на пенсію. Коло його наукових інтересів було надзвичайно різноманітним, хоча переважно він займався дослідженням грибів і квіткових рослин. Його наукові дослідження мали велике значення в мікології та лісогосподарстві. Матеріали Р.В. Ганжі були використані при написанні ряду фундаментальних робіт: складанні п'ятитомного «Визначника грибів України», монографій по флорі агарикальних, болетальних та амонітальних грибів, другого видання Червоної книги України. Саме завдяки його плідній праці у природі на відносно невеликій території (долина річки Ворскли в межах Полтавщини) виявлено 151 вид грибів, нових для України, а згодом був знайдений новий для науки вид – *Amanita olivaceobrynnens* Hanzha et Besed.

Із 1954 року асистентом починає працювати випускниця Полтавського педінституту Ольга Антонівна Стасілюнас. Та згодом після захисту кандидатської дисертації «Визначення гіберелінових речовин у різноманітних сільськогосподарських рослин у зв'язку з їх розвитком», вона стає доцентом кафедри. Під час тривалої викладацької роботи їй довелося розробляти багато нововведених курсів – мікробіології, біогеографії, екології, систематики нижчих рослин; створювати навчальні лабораторії; поповнювати колекції ботанічного саду екзотичними рослинами. У той же час вона вела науково-дослідну роботу по вивченню фізіологічних особливостей люцерни різного рівня плоідності. Під керівництвом свого вчителя, ботаніка Д. С. Івашина, брала активну участь в експедиціях по вивченню рідкісних та зникаючих рослин Полтавщини з метою їх охорони.

Стасілюнас О.А. багато років плідно працювала заступником декана факультету з виховної роботи.

Із 1963 р. у зв'язку з хворобою П. Є. Сосіна на посаду завідувача кафедрою був обраний кандидат сільськогосподарських наук, доцент Василь Васильович Бихун, який викладав курс ботаніки (анатомії та морфології рослин) і фізіології рослин. Його наукова діяльність була пов'язана з вивченням питань підвищення врожайності сільськогосподарських культур (зокрема, кукурудзи).

Із середини 60-х років на кафедрі починає працювати аж до виходу на пенсію доцентом Дмитро Михайлович Щербина – вчений агроном-генетик. Він займався проблемами поліплоїдії в роді Люцерна. Викладав курси генетики, дарвінізму, основ сільського господарства. З 1972 по 1981 рр. він був завідувачем кафедри. Під керівництвом Дмитра Михайловича виконано чимало студентських курсових і дипломних досліджень.

Із 1975 року на кафедрі починає працювати асистентом Валерій Васильович Буйдін – випускник Полтавського педінституту. У 1980 р. він успішно захищає кандидатську дисертацію «Порівняльне вивчення особливостей дії деяких поліплоїдних речовин» і з 1981 по 1988рр. керує діяльністю кафедри. За його безпосередньою участю був збудований біостационар «Лучки», оранжерейний корпус у ботанічному саду. В. В. Буйдін – активний поповнювач колекцій рослин відкритого і закритого ґрунту в ботанічному саду. Плідно працює з вивчення рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини, проводить цитогенетичні та фізіологічні дослідження з цінними лікарськими рослинами (зокрема, ехінацеєю пурпуровою), успішно займається селекцією хризантеми дрібноквіткової.

На початку 80-х років на кафедрі працював професор, доктор біологічних наук І.М. Голубинський, який знаний у всьому світі по своїм працям із палінології.

У 1980 р. після виходу на заслужений відпочинок повертається на кафедру Д.С. Івашин і в міру своїх сил та можливостей продовжує наукову і трудову діяльність. Він очолив природоохоронну роботу кафедри стосовно дослідження флори Полтавщини за участю викладачів та студентів біологів. Проведено десятки експедицій, виявлено знаходження рідкісних та зникаючих видів та уточнено їх ареали. Матеріали щодо 110 видів оброблені ним і оформлені у Червону книгу рослин Полтавщини. У 1982 р. видана кафедрою науково-популярна робота «Щоб росли горицвіти». На основі копітких досліджень Д.С. Івашин науково обґрунтував створення більше як 70 заповідних об'єктів природи Полтавщини. Він значну увагу приділяв підготовці педагогічних кадрів. Великий практичний досвід, ерудиція дозволяла вченому популяризувати знання рослинного світу серед учнівської та студентської молоді, науковців, широких верст населення. Дмитро Сергійович є автором більше ніж 250 наукових та науково-популярних праць.

У 1982 р. на кафедру прийшла асистентом Лариса Дмитрівна Орлова. У 1984 р. вона захистила кандидатську дисертацію «Біоекологічні особливості

та мінеральний склад дикорослих кормових рослин південно-східної України» і стала працювати старшим викладачем, а згодом доцентом кафедри. У цей час на кафедрі з'являються нові асистенти О.М. Байрак, С.В. Гапон, дещо пізніше І.С. Бесєдіна, Н.О. Стецюк.

У 1988 р. у зв'язку з реорганізацією кафедри ботаніки об'єднують з кафедрою зоології у кафедру біології, якою керує доцент, кандидат сільськогосподарських наук Саричева Майя Михайлівна, відомий фахівець в області фізіології живлення сільськогосподарських тварин (зокрема свиней).

У 1991 р. кафедру ботаніки знову відокремили в окрему кафедру і її очолює Лариса Дмитрівна Орлова. Вона читає профільюючі курси з «Анатомії та морфології рослин», «Фізіології рослин», активно займається науково-дослідною роботою по вивченню лучних угідь Полтавщини.

Наприкінці 80-х років і на початку 90-х років на кафедрі активізується наукова робота. У 1993 році захищають кандидатські дисертації І.С. Бесєдіна на тему «Агарикоїдні базидіоміцети Придніпровської низовини (Лівобережний Лісостеп України)» та С.В. Гапон «Мохоподібні Лівобережного Лісостепу України», вчаться в аспірантурі, а згодом в докторантурі Байрак О.М., в аспірантурі – Стецюк Н.О.

У 1993 році після закінчення нашого вищого навчального закладу на кафедру приходять асистентами Коваленко Н.П., Манжос С.Б., а у 1994 році – Оніпко В.В. Після закінчення стаціонарної аспірантури вони у 2002 році захищають кандидатські дисертації: Манжос С.Б. на тему «Обґрунтування заходів боротьби з чорно щиром нетреболистим на необроблюваних землях Лівобережного Лісостепу України», Оніпко В.В. «Біологічні особливості амброзії полинолистої та заходи боротьби з нею в агроценозах польових культур Лівобережного Лісостепу України». Доцент Манжос С.Б. на кафедрі читає курс «Генетика з основами селекції», розробила курси «Біотехнологія», «Основи селекційної справи». Доцент Оніпко В.В. викладає студентам курс «Основи сільськогосподарського виробництва», спецкурси «Фермерське господарство», «Захист рослин».

Із 1996 року на посаду завідувача кафедри обирається Світлана Василівна Гапон. Вона читає курси «Систематика нижчих рослин», «Систематики вищих рослин» «Фітоценологія», плідно працює над науковою темою по бріофлорі.

На початку 1997 року захищає кандидатську дисертацію Коваленко Н.П. «Історичний досвід реформування галузі землеробства Полтавщини (на прикладі реформи 1861 р.)», вона викладає курс «Основи сільськогосподарського виробництва» і «Мікробіологія».

З 1997 р. на кафедру асистентом приходять Гомля Л.М., яка у 2005 р. після стаціонарного навчання в аспірантурі захищає кандидатську дисертацію «Рослинність долини р. Хорол та її флористичні і нозологічні проблеми». Розробила і читала курс «Дендрологія» на стаціонарному і заочному відділенні, викладає курси біологічного спрямування.

У 2005 р. на правах сумісництва на кафедрі почав працювати В.І. Іщенко, а з 2007 р. він був прийнятий на основне місце роботи. У 2009 р.

захистив кандидатську дисертацію «Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін до самоосвітньої діяльності». Викладає предмети сільськогосподарського циклу.

З 2008 р. на кафедрі працює Дерев'янка (Панасенко) Т.В. Викладає курси «Радіобіологію», «Систематику рослин», працює заступником декана природничого факультету (2009-2015 рр.).

За час роботи кафедри ботаніки, на ній плідно і творчо працювали доценти, кандидати сільськогосподарських наук Ващишина Д.Л., Пелипець Ж.Г., Вовк О.Г., старший викладач Верховод П.А., асистенти Кушніренко Л.А., Кращенко Г.С., Донцова М.А., Березовська А.І.

16 вересня 2013 року кафедра ботаніки перейменована на кафедру ботаніки та методики навчання біології (наказ № 78-р від 16 вересня 2013 року).

Згідно наказу №13-р від 12.02.2015 на виконання рішення вченої ради університету з 14.02.2015 кафедру ботаніки та методики навчання біології та кафедру екології та охорони довкілля об'єднано. Об'єднана кафедра названа кафедрою ботаніки, екології та методики навчання біології. Кафедра екології та охорони довкілля була створена у 2001 році для підготовки спеціалістів у галузі біоекології, соціоекології, охорони навколишнього природного середовища. Кафедру очолювала доцент, кандидат біологічних наук Смоляр Наталія Олексіївна. Перший завідувач кафедри – професор, доктор біологічних наук Байрак Олена Миколаївна. Навчальний процес забезпечували 3 кандидати наук (доц. Смоляр Н.О., доц. Дяченко-Богун М.М., Шкура Т.В.), асистенти (Клепець О.В., Ханнанова О.Р.). На кафедрі працювали професор Байрак О.М. (2001-2006 рр.), доценти Беседіна І.С. (2001-2014 рр.), Рибалка О.Я. (2001-2012 рр.), Попельнюх В.В. (2003-2011 рр.), Панасенко (Дерев'янка) Т.В. (2003-2007 рр.), старші викладачі Гуріненко Н.О. (2001-2014 рр.), Яланська С.П. (2003-2006 рр.), Никитенко М.І. (2010-2013 рр.), Грицай І.А. (2008-2011 рр.), асистенти Медяник О.Д. (2001-2010 рр.), Двірна Т.С. (2008-2010 рр.), Кожевнікова Т.Є. (2011 рр.), лаборанти Пасічник С.І. (2004-2007 рр.), Ворцепньова М.С. (2003-2004 рр.), Кулибаба І.П. (2010-2011 рр.). Викладачі кафедри екології та охорони довкілля забезпечували викладання профільних дисциплін на природничому факультеті за напрямками: загальнобіологічним, екологічним, природоохоронним та еколого-просвітницьким, а саме: біогеографія, біосферологія, проблеми сучасної біології, заповідна справа, охорона природи, основи екології, екологія, популяційна екологія, екологія рослин з основами фітоценології, загальна екологія та неоекологія, техноекоекологія, екологічна безпека, екологія людини, екологія міських систем, соціальна екологія, основи екології сільського господарства, екологічна етика, сучасні природоохоронні технології, методика викладання екології, нові освітні технології у викладанні біології та ін. На всіх факультетах університету забезпечується викладання курсу «Основи екології». Викладачі кафедри організовували та проводили навчальні практики з біології, екології, фахових

методик, виробничі зі спеціалізації у студентів екологів та виробничі педагогічні – у біологів та хіміків.

Із 2005 року до цього часу кафедрі ботаніки (зараз ботаніки, екології та методики навчання біології) очолює доктор педагогічних наук, професор Валентина Володимирівна Онішко. Вона є фахівцем у галузі теорії і методики професійної освіти, висококваліфікованим викладачем вищої школи. Із 2003 р. по 2005 р. працювала заступником декана природничого факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У 2012 році захистила докторську дисертацію на тему: «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до професійної діяльності у профільній школі» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти». Завдяки діяльності В.В. Онішко на кафедрі активно розробляються та впроваджуються інноваційні методи підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін, функціонує наукова лабораторія, яка координує роботу з учителями міста та області з виконання науково-дослідницьких робіт учнів, проводить відкриті наукові семінари, педагогічні читання та круглі столи в ПОІППО імені М.В. Остроградського для вчителів області. В.В. Онішко є членом ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, веде активну громадську роботу.

У рамках виконання наукової кафедральної теми викладачі кафедри захистили докторські дисертації у 2011-2012 р.: С.В. Гапон (тема «Мохоподібні Лісостепу України (рослинність та флора), спеціальність 03.00.05 – ботаніка), В.В. Онішко (тема «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до професійної діяльності у профільній школі», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), Л.Д. Орлова (тема «Біоекологічний аналіз лучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України (стан, продуктивність та охорона)», спеціальність 03.00.16 – екологія), М.М. Дяченко-Богун (тема «Теоретичні та методичні засади реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності майбутніх учителів біології», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти).

Наукова лабораторія бріології, яка створена при кафедрі в 2014 р., є першою лабораторією в межах Міністерства освіти та науки України (науковий керівник – д.б.н., проф. С.В. Гапон).

У листопаді 2017 року кафедра ботаніки, екології та методики навчання біології святкувала 80-річчя від дня заснування. З нагоди ювілею 2-3 листопада 2017 р. відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення в загальноосвітній та вищій школі». Участь у конференції взяли понад 40 науковців із навчальних та наукових установ Полтавщини, України та близького зарубіжжя. Почесними гостями конференції стали викладачі-ветерани, що й досі цікавляться подіями наукового і культурного життя природничого факультету та невтомно діляться цінними історичними спогадами.

